

KRÓNIKA

Kálmán Béla 70 éves

Kálmán Béla 1913. február 28-án született a Sopron megyei Lakompakon nyolcgyermekes családban. 14 éves volt, amikor elvesztette édesapját, és a támasz nélkül maradt család csak nagy nehézségek árán tudta a gimnáziumi tanulmányok folytatásához az anyagi feltételeket megteremteni számára. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte magyar-francia szakon. Tanárai közül különösen Gombocz Zoltán volt rá nagy hatással, az ő ösztönzésére kezdett nyelvészettel foglalkozni. 1936-ban szerzett diplomát, majd ezt követően különböző gimnáziumokban tanított. A háború, a katonáskodás és a hadifogság évei után a budapesti egyetem bölcsészettudományi karának dékáni titkára lett, de közben megbízott óraadóként nyelvészetet is tanított. 1949-től három éven át a Nyelvtudományi Intézetben dolgozott. 1952-ben nevezték ki a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Finnugor Nyelvtudományi Tanszékének professzorává. Tudományos munkásságáért 1973-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, 1982-ben rendes tagjává választották.

Bár már professzori kinevezése előtt jelentős nyelvtudományi munkásságot végzett, tudósi pályája Debrecenbe kerülése után teljesedett ki. Nemzetközileg is elismert szaktekintélye a finnugor nyelvtudománynak: tanulmányok tömege, szövegek közlé-

sek, egyetemi tankönyvek, a hazai és nemzetközi konferenciákon való aktív részvétele mutatják ez irányú érdeklődését, tevékenységét.

De a finnugrisztika mellett is mindig talált időt kedvelt területének, a magyar nyelvjárásoknak a kutatására. Ő írta a tárgy egyetemi tankönyveit, egyik legaktívabb gyűjtője volt a Magyar Nyelvjárások Atlaszának. Emellett szöveg- és tájszókölések, munkamenetleírások, tudománytörténeti és kutatásmódszertani összefoglalások is születtek tollából. Jelentősek magyar nyelvtörténeti és leíró nyelvészeti kutatásai is.

Kálmán Béla munkásságában fontos helyet foglalnak el névtani tárgyú művei. Az 1948-ban írt "Négyes név a Komárom megyei Martosról" /MNy. XLIV, 156--7/ és a "Tulajdonnevekből lett köznevek /Msn. XVII, 90--1/ c. tanulmányai jelzik, hogy igen korán "felfedezte" a maga számára a nyelvtudománynak ezt a sajátos területét. Névtani témájú dolgozatai a hatvanas évek elejétől szaporodnak meg igazán. "A XVI. századi jobbágyneveinkhez" /MNyj. VII, 23--43/, "Az álnév" /Alföld 1962/1. 141--5/ c. cikkei, névtani kötetek ismertetése stb. jelzik ezt a fokozott érdeklődést. Ilyen előzmények után jelent meg 1967-ben "A nevek világa" /Gondolat Kiadó, Bp., 252 l./ c. önálló ismeretterjesztő műve. A magyar és nemzetközi névtani kutatások eredményeire támaszkodó kötet sok új eredményt is tartalmaz. A könyv a tulajdonnevekről szóló általános elméleti bevezető után két nagy fejezetre tagolódik: a személynevekre és földrajzi nevekre. A személynevek fejezetében nemcsak a magyar, hanem a külföldi személynévadás legfontosabb jellemzőit is tárgyalja. A földrajzi nevek között az ország- és tartománynevek, népnevek, víznevek, hegynévek, helységnevek, utcanevek és dűlőnevek kategóriáit különíti el. Szól még a földrajzi nevek változásáról, az irodalmi helynévadásról, a földrajzi nevek kutatásának történetéről és a magyar személynévku-
tatásról. A befejezésben felsorolja a legfontosabb szakirodalmat, és mutatót közöl a tárgyalt nevekről. Gazdag mondanivaló-

ját nem fölényeskedve, hanem világos, közérthető stílusban fogalmazza meg. A tartalomnak és formának ez a szerencsés összhangja a magyarázata a könyv nagy népszerűségének. Tudjuk, az első kiadás 3850 példánya szinte hetek alatt elfogyott, ezért a kiadó még kétszer, 1969-ben és 1973-ban is kiadta a művet. 1978-ban pedig megjelent a könyv helyenként módosított angol nyelvű változata is /"The World of Names", A Study in Hungarian Onomatology. Bp., 1978/. Jelentőségéről ezt írja egyik méltatója: "Tudományunk megismertetése a külfölddel, eredményeinek népszerűsítése különösen fontos és hasznos. Ezt vállalta és valósította meg Kálmán Béla angol nyelvű könyve..." /HAJDÚ MIHÁLY, NyK. LXXXI, 441/. -- A kötet munkálataival párhuzamosan megszáporodtak a szerző egyéb névtani jellegű cikkei is. A teljesség igénye nélkül soroljunk itt fel néhányat: "Helynévkutatás és szóföldrajz" /NytudÉrt. 58. sz. 344--50/, "A népetimológia helységneveinkben" /Nyr. XCI, 1--11/, "Amerikai magyar helynevek" /NytudÉrt. 70. sz. 42--5/, "Hogyan keletkeztek a helységnevek?" /LOK. XXX, 171--4/, "Buda vidéki helynevek a 18--19. században" /MNyj. XXII, 51--70/, "Fejér megyei helynevek a 18--19. században" /uo. XXIII, 58--95/, "Vezetékek és történelem" /NytudÉrt. sz. 9--13/, "Madárnévi eredetű helynév-e a Ludvég?" /uo. 6. sz. 46--8/.

Kálmán Béla névtani munkásságát méltatva nem feledkezhetünk meg tudományos ismeretterjesztő tevékenységéről sem. Ünnepeztünk róla köztudott, hogy egyik legfáradhatatlanabb előadója a Magyar Nyelv Hete országos és Hajdú-Bihar megyei rendezvényeinek. Ezeken szívesen beszél a névtudomány egyes kérdéseiről is, mindig érdekfeszítően, lebilincselően. De a különböző folyóiratokban, heti- és napilapokban is sok névtani jellegű cikke látott már napvilágot.

Nem húzódik vissza a tudományos közélettől sem. A névtanosi nemzetközi szervezete /Internacional Centre of Onomastics/ magyar delegátusának tagjaként már többször képviselte a nemzetközi konferenciákon a magyar névtanósokat. Ott szerzett

tapasztalatairól nemcsak a szűkebb szakmai közvéleményt, hanem a nagyközönséget is tájékoztatta /"Névtani kongresszus Bernben", Hajdú-bihari Napló, 1975. márc. 7.; "A XIV. nemzetközi névtani kongresszus, Ann Arbor, 1981. aug. 24--29." MNy. LXXVIII, 243/. Mint a DAB Társadalomtudományi I. Szakbizottságának elnöke tekintélyét latba vetve segíti elő a Szabolcs-Szatmárban és Hajdú-Biharban folyó földrajzinévi gyűjtőmunkát, eredményeinek publikálását. Több névtani témájú szakdolgozat, doktori és kandidátusi értekezés irányítója, felkért bírálója. S ami a névtanósokat a legközelebből érinti: 1977-től, a Névtani Munkaközösség megalakulásától kezdve Kálmán Béla tölti be munkaközösségünkben az elnöki tiszteket. Tanácsaival, gazdag tapasztalatainak átadásával ily módon is tevékenyen segíti a névtudomány előrehaladását, a fiatalabb névtanós generáció szakmai fejlődését.

A magyar névtanósok őszinte tisztelettel és szeretettel köszöntik a 70 éves Kálmán Bélát. Kívánunk neki nagyon jó egészséget, további termékeny esztendőket a névtan és az egész magyar nyelvtudomány javára.

KÁLNÁSI ÁRPÁD

Henri Draye 1911--1983

A nemzetközi névtudományt jelentős veszteség érte 1983. február 2-án: nem sokkal ez után vettük ugyanis a hírt, hogy a Nemzetközi Névtudományi Bizottság /az ICOS/ főtitkára, Henri Draye váratlanul elhunyt.

Nem látjuk már jellegzetes, magas alakját feltűnni a nemzetközi rendezvényeken és nem hallhatjuk többé előadásait, nem fordulhatunk hozzá többé tanácsért! Kifinomult, anekdotázó magánbeszélgetéseit sem élvezhetjük többé.

Henri Draye Leuvenben, Bonnban és Lipcsében folytatott egyetemi tanulmányai után 1934-ben doktorált a belga germán és román nyelvhatár ethnolingvisztikai jelenségeiről írt munkájával. 1935 óta a Flamand Helynévkutató Intézet munkatársa, ami később felvette a Névtudományi Intézet nevet, természetesen a kutatás megfelelő kiterjesztésével. Ennek az Intézetnek lett 1966-ban igazgatója.

1969-ben kapta a megtisztelő feladatot, hogy álljon a Nemzetközi Névtudományi Bizottság élére, és hála fáradhatatlan tevékenységének, személyes kapcsolatainak a nevezett leuveni intézmény valóban a névtudományi kutatások nemzetközi "kohójává" tudott válni. A Bizottság folyóiratát, az Onoma című nagymultú folyóiratot kiegészítette gazdasági jellegű nehézségeiből, profilját megfelelően átalakította, korszerűvé tette. A nemzetközi névtudományi kongresszusok sikere -- legalábbis az utóbbi 15 év során -- nagyban múltott egyéni szervezőképességén.

Mi magyarok igen sokat köszönhetünk Henri Draye professzornak. A Onoma hasábjain állandóan helyet adott magyar névtudományi vonatkozásoknak. Szívélyes kapcsolatban állt Mikesy Sándorral és később Ördög Ferencsel, az Onoma magyarországi munkatársaival. Természetesen nemcsak azokat a magyar névkutatókat tartotta számon, akikhez levelezési, munkatársi viszony kötötte, mindenről, szinte mindenkiről tudott. Hazánkban folyó névtudományi kiadványokat jól ismerte. Folyóiratunk munkatársai közül is kevesen tudják, hogy a Névtani Értesítő 1. számát ő maga ismertette az Onomában /XXIII [1979] 174--5/. Elismeréssel adózott a más országokban is jóindulatú irígységgel szemlélt magyar megyei földrajzinév-gyűjtemények munkálatai szervezőinek és kiadóinak. Úgy vélte, hogy a magyar eredményeket nem szabad nemzetközileg elsikkadni hagyni, és legalábbis egy nagyobb szabású konferenciát kellene szervezni ezen eredmények nemzetközi megismertetésére, megvitatására.

1982-ben jelen volt az idén, 1984-ben Lipcsében megrendezendő 15. Nemzetközi Névtudományi Kongresszus előkészítésén. Itt, expozéjában az "1984-i névtudományi kongresszus" megnevezés helyett kétszer az "1983-i névtudományi kongresszus" kifejezést használta, tévesen, majd humorosan megjegyezte, hogy "ha véletlenül harmadszor is 1983-at mondanék, kérem, gondoljanak minden további nélkül 1984-et". Nem gondoltuk volna, hogy ezt az általa talán tudat alatt ennyire került évszámot Ő már nem érheti meg.

Személyében a magyar névtudományt is pótolhatatlan veszteség érte; barátot, jóakarót veszítettünk el benne.

BÜKY BÉLA